

Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (prvního senátu)

4. července 2024*

„Řízení o předběžné otázce – Soudní spolupráce v trestních věcech – Směrnice (EU) 2016/343 – Právo být přítomen při řízení před soudem – Možnost obžalovaného účastnit se ve vlastní věci jednání v řízení před soudem prostřednictvím videokonference“

Ve věci C-760/22,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná na základě článku 267 SFEU rozhodnutím Městského soudu v Sofii (Sofijski gradski sad, Bulharsko) ze dne 28. listopadu 2022, došlým Soudnímu dvoru dne 15. prosince 2022, v trestním řízení proti

FP,

QV,

IN,

YL,

VD,

JE,

OL,

za účasti:

Sofijska gradska prokuratura,

SOUDNÍ DVŮR (první senát),

ve složení: A. Arabadžev, předseda senátu, L. Bay Larsen (zpravodaj), místopředseda Soudního dvora, T. von Danwitz, P. G. Xuereb a I. Ziemele, soudci,

generální advokátka: L. Medina,

za soudní kancelář: A. Calot Escobar, vedoucí,

s přihlédnutím k písemné části řízení,

* Jednací jazyk: bulharština.

s ohledem na vyjádření, která předložili:

- za FP: H. Georgiev, advokat,
- za lotyšskou vládu: K. Pommere, jako zmocněnkyně,
- za maďarskou vládu: Zs. Biró-Tóth a M. Z. Fehér, jako zmocněnci,
- za Evropskou komisi: L. Baumgart, M. Wasmeier a I. Zaloguin, jako zmocněnci,

po vyslechnutí stanoviska generální advokátky na jednání konaném dne 18. dubna 2024,

vydává tento

Rozsudek

- 1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu čl. 8 odst. 1 směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/343 ze dne 9. března 2016, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinny a právo být přítomen při trestním řízení před soudem (Úř. věst. 2016, L 65, s. 1).
- 2 Tato žádost byla předložena v rámci trestního řízení zahájeného proti FP, QV, IN, YL, VD, JF a OL pro účast na zločinecké skupině s cílem obohatit se páčáním daňových trestných činů.

Právní rámec

Unijní právo

- 3 Body 9, 10, 33, 44 a 47 odůvodnění směrnice 2016/343 znějí:
 - „(9) Cílem této směrnice je posílit právo na spravedlivý proces v trestním řízení stanovením společných minimálních pravidel pro některé aspekty presumpce nevinny a právo být přítomen při řízení před soudem.
 - (10) Stanovením společných minimálních pravidel pro ochranu procesních práv podezřelých a obviněných osob tato směrnice usiluje o posílení důvěry členských států v systémy trestního soudnictví jiných členských států, a tím usnadňuje vzájemné uznávání rozhodnutí v trestních věcech. Tato společná minimální pravidla mohou rovněž vést k odstranění překážek volného pohybu občanů na území členských států.
- [...]
- (33) Právo na spravedlivý proces představuje jednu ze základních zásad demokratické společnosti. Právo podezřelé nebo obviněné osoby na to, aby byla přítomna při řízení před soudem, z tohoto práva vychází a mělo by být zajištěno v celé [Evropské unii].
- [...]

(44) Zásada účinnosti práva Unie vyžaduje, aby členské státy zavedly přiměřenou a účinnou právní ochranu pro případ porušení práva, jež jednotlivcům svěřuje právo Unie. Účinná právní ochrana při porušení jakéhokoli z práv stanovených v této směrnici by měla zajistit, aby podezřelá nebo obviněná osoba byla v co největší možné míře uvedena do stejného postavení, v němž by se nacházela v případě, že by k porušení nedošlo, s cílem ochrany práva na spravedlivý proces a práva na obhajobu.

[...]

(47) Tato směrnice podporuje základní práva a zásady uznané v Listině [základních práv Evropské unie, dále jen ‚Listina‘] a [Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, podepsané v Římě dne 4. listopadu 1950, dále jen ‚EÚLP‘], včetně zákazu mučení a nelidského či ponižujícího zacházení, práva na svobodu a bezpečnost, respektování soukromého a rodinného života, práva na nedotknutelnost lidské osobnosti, práv dítěte, začlenění osob se zdravotním postižením, práva na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces, presumpce nevinny a práva na obhajobu. Zejména by se mělo přihlížet k článku 6 Smlouvy o Evropské unii, v němž se uvádí, že Unie uznává práva, svobody a zásady obsažené v Listině, a dále, že základní práva, která jsou zaručena EÚLP a která vyplývají z ústavních tradic společných členským státům, mají tvořit obecné zásady práva Unie.“

4 Článek 1 této směrnice, nadepsaný „Předmět“, stanoví:

„Tato směrnice stanoví společná minimální pravidla týkající se:

- a) některých aspektů presumpce nevinny v trestním řízení;
- b) práva být přítomen při trestním řízení před soudem.“

5 Článek 8 uvedené směrnice, nadepsaný „Právo být přítomen při řízení před soudem“, v odstavcích 1 až 3 stanoví:

„1. Členské státy zajistí, aby podezřelá nebo obviněná osoba měla právo být ve vlastní věci přítomna při řízení před soudem.

2. Členské státy mohou stanovit, že řízení před soudem, jež může vést k rozhodnutí o vině či nevině podezřelé nebo obviněné osoby, se může konat v její nepřítomnosti, pokud:

- a) podezřelá nebo obviněná osoba byla o řízení před soudem řádně vyrozuměna a na následky nedostavení se k soudu upozorněna; nebo
- b) podezřelá nebo obviněná osoba, jež byla o řízení před soudem vyrozuměna, je zastupována zmocněným obhájcem, jehož si tato podezřelá či obviněná osoba zvolila, nebo jenž jí byl ustanoven státem.

3. Rozhodnutí, které bylo přijato podle odstavce 2, může být vůči dotčené podezřelé či obviněné osobě vykonáno.“

Bulharské právo

- 6 Článek 6a odst. 2 zákona o opatřeních a činnostech během nouzového stavu vyhlášeného rozhodnutím Národního shromáždění ze dne 13. března 2020 a o překonání jeho následků (Zakon za merkite i dejstvijata po vreme na izvanrednoto položenije, objaveno s rešenije na Narodnoto sabranije 13.03.2020 g. i za preodoljavane na posledicite), ve znění účinném do 31. května 2022, stanovil:

„Během nouzového stavu nebo mimořádné epidemiologické situace a dva měsíce po jejich skončení se veřejná soudní jednání, včetně zasedání Komise pro ochranu hospodářské soutěže a Komise na ochranu před diskriminací, mohou konat na dálku, čímž je zajištěna přímá a virtuální účast účastníků řízení na jednání nebo v řízení. Z jednání se pořizuje protokol, který se neprodleně zveřejní, a záznam z jednání se uchovává až do uplynutí lhůty pro opravu a doplnění protokolu, nestanoví-li procesní zákon jinak. Soud, Komise pro ochranu hospodářské soutěže nebo Komise na ochranu před diskriminací vyrozumí účastníky řízení o konání jednání na dálku.“

- 7 Podle čl. 55 odst. 1 trestního řádu (Nakazatelnoprocesualen kodeks, dále jen „NPK“) má obviněná osoba mimo jiné právo účastnit se trestního řízení.

- 8 Článek 269 odst. 1 NPK zní:

„Přítomnost obviněné osoby při soudním řízení je povinná, je-li obviněna ze závažného trestného činu.“

- 9 Článek 115 odst. 2 NPK stanoví:

„Obviněná osoba nesmí být vyslechnuta na základě pověření nebo prostřednictvím videokonference, s výjimkou případů, kdy se nachází v zahraničí a nebrání to zjištění objektivní pravdy.“

- 10 Článek 474 odst. 1 NPK stanoví:

„Soudní orgán jiného státu může prostřednictvím videokonference nebo telefonické konference provést výslech osoby, která je svědkem nebo znalcem v trestním řízení a nachází se v Bulharské republice, jakož i výslech za účasti obviněné osoby, pokud to není v rozporu se základními zásadami bulharského práva. Obviněná osoba může být prostřednictvím videokonference vyslechnuta pouze s jejím souhlasem a poté, co se zúčastněné bulharské soudní orgány a soudní orgány jiného státu dohodnou na podmínkách videokonference.“

Spor v původním řízení a předběžná otázka

- 11 Podáním obžaloby Specializovaného státního zastupitelství (Specializirana prokuratura, Bulharsko) bylo u Specializovaného trestního soudu (Specializiran nakazatelen sad, Bulharsko) zahájeno trestní řízení proti sedmi osobám, včetně FP, obžalovaným z účasti na zločinecké skupině založené za účelem obohacení a s cílem spáchat daňové trestné činy ve smyslu článku 255 bulharského trestního zákoníku (Nakazatelen kodeks). Podle tohoto trestního řádu se jedná o závažný zločin.

- 12 Dne 12. října 2021 byl FP u Specializovaného trestního soudu (Specializiran nakazatelen sad) při prvním veřejném jednání ve vlastní věci přítomen prostřednictvím videokonference. Prohlásil, že nemají-li ostatní účastníci řízení námitek, přeje si účastnit se řízení on-line, protože žije a pracuje ve Spojeném království. Jeho obhájce, který byl fyzicky přítomen v jednací síni, uvedl, že jeho

klient se seznámil se všemi dokumenty k případu. Ze žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce mimoto vyplývá, že během jednání mohl být každý nový dokument zaslán FP elektronicky k včasnému posouzení a konzultace mezi FP a jeho obhájcem mohly být vedeny důvěrně prostřednictvím odděleného spojení.

- 13 Na tomto jednání Specializovaný trestní soud (Specializiran nakazatelen sad) na základě čl. 6a odst. 2 zákona zmíněného v bodě 6 tohoto rozsudku povolil, aby se FP účastnil soudního jednání prostřednictvím videokonference, a to při dodržení záruk a podmínek, které uvedený trestní soud stanovil. FP se tak prostřednictvím videokonference zúčastnil následujících jednání, s výjimkou jednání konaného dne 28. února 2022, při kterém byl přítomen fyzicky.
- 14 Na jednání konaném dne 13. června 2022 FP vyjádřil přání účastnit se i nadále řízení prostřednictvím videokonference. Specializovaný trestní soud (Specializiran nakazatelen sad) však měl pochybnosti o tom, zda podle bulharského práva tato možnost i nadále existuje, jelikož čl. 6a odst. 2 uvedeného zákona byl účinný jen do 31. května 2022. Uvedený soud mimoto poznamenal, že NPK nestanoví možnost obviněných osob účastnit se soudního řízení prostřednictvím videokonference, s výjimkou určitých zvláštních případů, z nichž se žádný nevztahuje na uvedené řízení. Uvedený soud nicméně zdůraznil, že bulharské právní předpisy použití videokonference výslovně nezakazují.
- 15 Vzhledem k neexistenci specifického právního základu obhájce FP požádal, aby se FP mohl účastnit jednání na dálku a zároveň byl považován za nepřítomného.
- 16 Specializovaný trestní soud (Specializiran nakazatelen sad) této žádosti nevyhověl. Měl za to, že byl-li by obžalovaný považován za nepřítomného, vznikla by diskrepance s jeho skutečnou účastí na soudním řízení. Ačkoli obžalovaný nebyl v jednací síni fyzicky přítomen, mohl vidět a slyšet, co se tam děje, činit prohlášení, poskytovat vysvětlení, předkládat důkazy a podávat žádosti.
- 17 V důsledku legislativní změny, která nabyla účinnosti dne 27. července 2022, byl Specializovaný trestní soud (Specializiran nakazatelen sad) zrušen a příslušnost k rozhodování některých trestních věcí, které mu byly předloženy a mezi něž patří i věc v původním řízení, byla od tohoto data přenesena na Městský soud v Sofii (Sofijski gradski sad, Bulharsko), který je předkládajícím soudem.
- 18 Vzhledem k tomu, že ve vnitrostátním právu neexistuje právní základ, který by výslovně umožňoval použití videokonference, klade si předkládající soud otázku, zda je možnost obviněné osoby účastnit se ve vlastní věci jednání za použití této techniky slučitelná se směrnicí 2016/343, konkrétně s jejím čl. 8 odst. 1.
- 19 Za těchto podmínek se Městský soud v Sofii (Sofijski gradski sad) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžnou otázku:

„Je právo obžalovaného být přítomen při řízení před soudem podle čl. 8 odst. 1 [směrnice 2016/343], ve spojení s body 33 a 44 jejího odůvodnění, porušeno, jestliže se obžalovaný na svou výslovnou žádost účastní soudního jednání ve věci prostřednictvím on-line spojení, je obhajován jím zplnomocněným obhájcem přítomným v jednací síni, spojení mu umožňuje sledovat průběh řízení, předkládat důkazní prostředky a seznamovat se s nimi, může být vyslechnut bez technických překážek a je mu zajištěna účinná a důvěrná komunikace s obhájcem?“

K předběžné otázce

- 20 Podstatou otázky předkládajícího soudu je, zda čl. 8 odst. 1 směrnice 2016/343 musí být vykládán v tom smyslu, že brání tomu, aby se obžalovaný mohl na svou výslovnou žádost účastnit ve vlastní věci jednání v řízení před soudem prostřednictvím videokonference.
- 21 Toto ustanovení stanoví, že členské státy zajistí, aby podezřelá nebo obviněná osoba měla právo být ve vlastní věci přítomna při řízení před soudem.
- 22 V tomto ohledu je třeba připomenout, že směrnice 2016/343 podle bodu 47 odůvodnění podporuje základní práva a zásady uznané v Listině a EÚLP, včetně práva na spravedlivý proces, presumpce nevinu a práva na obhajobu [rozsudek ze dne 8. prosince 2022, HYA a další (Nemožnost vyslyšet svědky obžaloby), C-348/21, EU:C:2022:965, bod 39].
- 23 Účel uvedené směrnice spočívá, jak uvádějí body 9 a 10 jejího odůvodnění, v posílení práva na spravedlivý proces v trestním řízení [rozsudek ze dne 15. září 2022, HN (Řízení proti vyhoštěnému obžalovanému), C-420/20, EU:C:2022:679, bod 53].
- 24 Jak vyplývá z bodu 33 odůvodnění uvedené směrnice, právo podezřelé nebo obviněné osoby na to, aby byla přítomna při řízení před soudem, vychází z práva na spravedlivý proces, které je zakotveno v článku 6 EÚLP, jemuž odpovídá – jak je upřesněno ve vysvětleních k Listině – čl. 47 druhý a třetí pododstavec a článek 48 Listiny. Soudní dvůr musí tudíž dbát na to, aby jím podaný výklad posledně uvedených ustanovení zajišťoval úroveň ochrany, která bude v souladu s úrovní, jež je zaručena článkem 6 EÚLP, tak jak jej vykládá Evropský soud pro lidská práva [rozsudek ze dne 8. prosince 2022, HYA a další (Nemožnost vyslyšet svědky obžaloby), C-348/21, EU:C:2022:965, bod 40 a citovaná judikatura].
- 25 Z judikatury Evropského soudu pro lidská práva přitom vyplývá, že přítomnost obviněné osoby při řízení má zásadní význam pro spravedlivý trestní proces, přičemž povinnost zaručit této osobě právo být přítomna v jednací síni je v tomto ohledu jedním ze základních prvků článku 6 EÚLP [rozsudek ze dne 8. prosince 2022, HYA a další (Nemožnost vyslyšet svědky obžaloby), C-348/21, EU:C:2022:965, bod 41].
- 26 Soudní dvůr proto rozhodl, že na základě práva zakotveného v čl. 8 odst. 1 směrnice 2016/343 musí mít obviněná osoba možnost být přítomna při jednáních, která se konají v rámci vůči ní vedenému řízení, aniž tato směrnice vyžaduje, aby členské státy uložily každé podezřelé nebo obviněné osoby povinnost být ve vlastní věci přítomna při řízení před soudem [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 15. září 2022, HN (Řízení proti vyhoštěnému obžalovanému), C-420/20, EU:C:2022:679, bod 40, a rozsudek ze dne 8. prosince 2022, HYA a další (Nemožnost vyslyšet svědky obžaloby), C-348/21, EU:C:2022:965, body 34 a 36].
- 27 Z článku 1 této směrnice však vyplývá, že jejím cílem je stanovit společná minimální pravidla týkající se některých aspektů presumpce nevinu v trestním řízení a práva podezřelé nebo obviněné osoby být přítomen při trestním řízení před soudem, a nikoli provést úplnou harmonizaci trestního řízení [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 15. září 2022, HN (Řízení proti vyhoštěnému obžalovanému), C-420/20, EU:C:2022:679, bod 41].
- 28 Vzhledem k omezenému rozsahu harmonizace provedené uvedenou směrnicí a k okolnosti, že čl. 8 odst. 1 této směrnice neupravuje otázku, zda členské státy mohou stanovit, že se obžalovaný může na svou výslovnou žádost účastnit jednání v trestním řízení, které je proti němu vedeno,

prostřednictvím videokonference, se tudíž taková otázka řídí vnitrostátním právem [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 15. září 2022, HN (Řízení proti vyhoštěnému obžalovanému), C-420/20, EU:C:2022:679, bod 42].

- 29 Vzhledem k tomu, že čl. 8 odst. 1 směrnice 2016/343 tuto otázku neupravuje, nemůže toto ustanovení bránit tomu, aby bylo obžalovanému, který o to výslovně požádá, povoleno účastnit se ve vlastní věci jednání v řízení před soudem prostřednictvím videokonference.
- 30 Nic to nemění na tom, že – jak uvedla generální advokátka v bodě 64 svého stanoviska – pokud členské státy obviněné osobě umožní, aby právo být přítomen při řízení před soudem vykonala na dálku, pravidla, která stanoví, nesmí ohrožovat účel sledovaný směrnicí 2016/343, který je připomenut v bodě 23 tohoto rozsudku a kterým je posílení práva na spravedlivý proces v trestním řízení. Stejně tak musí tato pravidla respektovat základní práva a zásady uznané v Listině a EÚLP, včetně práva na spravedlivý proces, presumpce nevinu a práva na obhajobu.
- 31 Evropský soud pro lidská práva v tomto ohledu rozhodl, že účast na jednání prostřednictvím videokonference není sama o sobě neslučitelná s pojmem „spravedlivý a veřejný proces“, ale že je třeba se ujistit, že jednotlivec je schopen sledovat jednání a být vyslechnut bez technických překážek, jakož i účinně a důvěrně komunikovat se svým obhájcem (ESLP, 2. listopadu 2010, Sachnovski v. Rusko, CE:ECHR:2010:1102JUD002127203, bod 98).
- 32 Na položenou otázku je proto třeba odpovědět, že čl. 8 odst. 1 směrnice 2016/343 musí být vykládán v tom smyslu, že nebrání tomu, aby se obžalovaný mohl na svou výslovnou žádost účastnit ve vlastní věci jednání v řízení před soudem prostřednictvím videokonference, přičemž musí být zaručeno i právo na spravedlivý proces.

K nákladům řízení

- 33 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (první senát) rozhodl takto:

Článek 8 odst. 1 směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/343 ze dne 9. března 2016, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinu a právo být přítomen při trestním řízení před soudem,

musí být vykládán v tom smyslu, že

nebrání tomu, aby se obžalovaný mohl na svou výslovnou žádost účastnit ve vlastní věci jednání v řízení před soudem prostřednictvím videokonference, přičemž musí být zaručeno i právo na spravedlivý proces.

Podpisy